

Historia i kierunki rozwoju Grupy Wyszehradzkiej

The history and directions of development of the Visegrad Group

Justyna Świerczek, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

STRESZCZENIE

Grupa Wyszehradzka to nieformalna forma współpracy czterech państw Europy Środkowej – Polski, Czech, Słowacji i Węgier. Grupa Wyszehradzka powstała 15 lutego 1991 roku. Głównym celem Grupy Wyszehradzkiej, nazywanej również V4, była współpraca w zakresie budowy nowych, demokratycznych systemów politycznych oraz wolnorynkowej gospodarki. W dalszej perspektywie idea stworzenia Grupy Wyszehradzkiej obejmowała uczestnictwo w procesie integracji europejskiej. Grupa Wyszehradzka spełniła założone cele oraz poprzez swoją działalność może pochwalić się niemałymi osiągnięciami na tle polityki wewnątrz Unii Europejskiej. 15 lutego 2017 roku w Polsce obchodzono 26 rocznicę założenia Grupy Wyszehradzkiej.

Słowa kluczowe: Grupa Wyszehradzka, współpraca, rozwój.

The Visegrad Group is an informal form of cooperation established between four Central European countries – Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary. The Visegrad Group was established on 15 February 1991. The main goal of the Visegrad Group, also known as V4, was the cooperation on establishing modern democratic political systems and a free-market economy. In the long run, however, the main purpose was to participate in the process of the European integration. The Visegrad Group has accomplished those goals and can be proud of significant achievements against the background of the EU. On February 15, 2017, the Visegrad Group celebrated the 26th anniversary of its establishment.

Keywords: Visegrad Group, cooperation, development.

ABSTRACT

Wstęp

Współczesna problematyka bezpieczeństwa jest bardzo złożona, co niesie ze sobą szereg wyzwań i zagrożeń. Dzisiaj jesteśmy świadkami dynamicznego rozwoju cywilizacyjnego, a z drugiej strony pogłębiających się różnic rozwojowych pomiędzy państwami. Zmiany te obejmują również kwestie polityki zagranicznej. Przykładem takiego zjawiska może być Wielka Brytania, która dąży do samoistnego rozwoju, nawet kosztem opuszczenia Unii Europejskiej. Zachodnie społeczeństwo wydaje się być zmęczone ideą jednoczenia się, co potwierdza czerwcowe referendum przeprowadzone w 2016 roku w Wielkiej Brytanii. Wynik referendum bezwzględnie wskazał nowy kierunek polityki zagranicznej, dążący do zapewnienia większej autonomii państwa. Decyzje podejmowane w ramach członkostwa w UE przez tak znaczące państwa jak Wielka Brytania prowadzą do narastającej niepewności i nieprzewidywalności dalszego rozwoju sytuacji w wymiarze regionalnym, kontynentalnym i globalnym. Poczucie niepewności towarzyszy przede wszystkim środkowej części Europy, uchodzącej za słabo rozwiniętą gospodarczo i zależną od europejskich mocarstw. W celu zażegnania poczucia bezradności stale rozwija się współpraca na terenie regionu, czego naczelnym przykładem jest Grupa Wyszehradzka.

Zgodnie z uchwałą nr 173 z dnia 22 września 2015 roku w sprawie ustanowienia *Programu Wsparcia Bezpieczeństwa Regionu 2022* nieprzewidywalność międzynarodowej polityki bezpieczeństwa wpływa na systematyczny wzrost znaczenia współpracy regionalnej. Dla Polski kluczowymi ugrupowaniami w tym zakresie są Trójkąt Weimarski i Grupa Wyszehradzka. W ich ramach dobrze rozwijają się także dwustronne relacje polityczno-wojskowe z two-

rzącymi je państwami. Poszukiwane są nowe płaszczyzny współdziałania między innymi z Litwą, Łotwą, Estonią, Rumunią oraz Bułgarią, a także w innych rejonach Europy.

Grupa Wyszehradzka – przedstawienie

Grupa Wyszehradzka jest definiowana jako nieformalna regionalna forma współpracy czterech państw Europy Środkowej – Polski, Czech, Słowacji i Węgier, które łączy nie tylko sąsiedztwo i podobne uwarunkowania geopolityczne, ale przede wszystkim wspólna historia, tradycja, kultura oraz wartości. Przyczyną sprawczą stworzenia Grupy była intensyfikacja współpracy w zakresie budowy nowych, demokratycznych systemów politycznych oraz wolnorynkowej gospodarki. W dalszej perspektywie idea stworzenia Grupy Wyszehradzkiej obejmowała uczestnictwo w procesie integracji europejskiej. Data jej powstania to 15 lutego 1991 roku. Właśnie tego dnia prezydent Polski Lech Wałęsa i prezydent Czechosłowacji Václav Havel oraz premier Węgier József Antall podpisali w węgierskim mieście Wyszehrad wspólną deklarację określającą cele i warunki wzajemnej współpracy. Po rozpadzie Czechosłowacji w 1993 roku członkami Grupy Wyszehradzkiej stały się cztery państwa. Od 2004 roku strony Grupy Wyszehradzkiej są członkami Unii Europejskiej. Pomimo dołączenia do tak znaczącego związku gospodarczo-politycznego państw europejskich Grupa Wyszehradzka, określana również jako „V4”, nadal stanowi swego rodzaju forum wymiany doświadczeń oraz współpracy w sprawach istotnych dla przyszłości regionu i UE. Warto zauważyć, iż oprócz kwestii *sensu stricto* europejskich, współpraca w ramach V4 skupia się również m.in. na rozwoju stabilności bezpieczeństwa na terenie państw stron Grupy

Wyszehradzkiej. Kolejnym ważnym aspektem współpracy jest stały kontakt państw w sprawach wagi międzynarodowej, zgłębianie kultury sąsiadów, a także kooperacji w zakresie rozwoju kultury, nauki, edukacji oraz wymiany młodzieży. Priorytetowymi obszarami współpracy jest rozbudowa infrastruktury transportowej, która będzie miała bezpośrednie przełożenie na ułatwienie współpracy. Nie bez uwagi zostaje również kwestia umocnienia bezpieczeństwa energetycznego w regionie. W ramach formuły „V4+” istnieje również mechanizm współpracy z krajami trzecimi (http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/ministrowie_ds_europejskich_grupy_wyszehradzkiej_m_in_o_kryzysie_migracyjnym__depesza_pap_z_30_maja_2016_r_2017).

W ramach mechanizmu „V4+” opracowywane są również ramy unijnej polityki klimatyczno-energetycznej do 2030 roku. Grupa Wyszehradzka zajmuje się przede wszystkim aktualnymi problemami, co można zaobserwować na przykładzie rozwijającej się polityki klimatyczno-energetycznej. Kraje V4+ stwierdziły, że wspólny cel redukcji emisji gazów cieplarnianych (GHG) na poziomie UE musi być realistyczny i nie powinien faworyzować poszczególnych technologii. Wprowadzenie jakichkolwiek prawnie wiążących celów w zakresie energii odnawialnej i efektywności energetycznej na poziomie UE lub krajowym jest, zdaniem Grupy Wyszehradzkiej, niepożądane, zwłaszcza w kontekście propozycji nowego systemu zarządzania. Ponadto kraje V4+, w tym przypadku reprezentowane przez Ministrów Środowiska Republiki Czech, Republiki Słowackiej oraz Sekretarzy Stanu Węgier, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Bułgarii oraz Rumunii, podzieliły pogląd, że ostateczne porozumienie w sprawie ram polityki uzależnione jest od sprawiedliwego podziału wspólnego wysiłku redukcyjnego między państwami członkowskimi i ustanowienia mechanizmu solidarności w sektorach objętych i nieobjętych systemem handlu emisjami (dalej: ETS) w państwach członkowskich, w oparciu o obecne kryteria dystrybucji odzwierciedlające poziom ambicji pakietu 2020, zwłaszcza poza ETS. Co więcej, kraje V4+ popierają stanowisko, że przewidywalne, stabilne i skuteczne zasady chroniące przemysł przed ucieczką emisji również powinny stanowić nieodłączny element współpracy regionu. Oprócz tego kraje V4+ wspierają większą elastyczność między sektorami objętymi i nieobjętymi ETS, wraz z zapewnieniem możliwości utrzymania osiągniętych nadwyżek redukcji emisji po roku 2020. Dodatkowo Ministrowie i Sekretarze Stanu krajów V4+ oświadczają, że poza sprawiedliwym wspólnym wysiłkiem redukcyjnym w sektorach objętych i nieobjętych ETS należy ustanowić dodatkowy mechanizm kompensujący, pozwalający państwom członkowskim o niższych dochodach na sfinalizowanie modernizacji systemów energetycznych i innowacji przemysłowych. Kraje V4+ podtrzymują również swoje stanowisko, że każda decyzja dotycząca polityki klimatyczno-energetycznej musi uzanawać fakt, iż suwerennym prawem każdego państwa członkowskiego jest swobodny wybór najodpowiedniejszego koszyka energetycznego, zgodnie z postanowieniami Traktatu (<https://www.mos.gov.pl/aktualnosci/szczegoly/controller/detail/News/news/polityka-klimatyczna-i-bioroznorodnosc-tematami-24-spotkania-ministrow-srodowiska-podczas-v4/2017>).

Przedstawiając politykę Grupy Wyszehradzkiej, warto wspomnieć o Programie Wsparcia Bezpieczeństwa Regionu 2022 (dalej: ReSAP). Celem Programu ReSAP jest pogłębienie relacji polityczno-wojskowych i przemysłowych z państwami z Grupy Wyszehradzkiej

(Czechy, Słowacja i Węgry), bałtyckimi (Litwa, Łotwa, Estonia) oraz Rumunią i Bułgarią, a także udzielenie pomocy krajom objętym programem w osiągnięciu zdolności bojowych poprzez rozwój edukacji w krajowych uczelniach wojskowych, wyposażonych w sprzęt wojskowy produkowany w Polsce. Oczekiwany skutkiem Programu ReSAP jest ściślejsze powiązanie potencjałów obronnych w naszym regionie. Ważnym aspektem „powiązania” będzie przede wszystkim postępowanie się podobnym typem uzbrojenia, ujednoczenie szkoleń oraz wspólne ćwiczenia (<http://scan.lex.pl.015e98vr05a6.han.amu.edu.pl//monitory/2015/1455159.pdf?fromHistory=false/2017>).

Grupa Wyszehradzka – historia i kierunki rozwoju

Początek współpracy wyszehradzkiej datuje się na pierwszą połowę lat 90. Podczas wspomnianego już spotkania Prezydentów Polski, Czechosłowacji, jak i premiera Węgier dnia 15 lutego 1991 roku przyjęto *Deklarację Wyszehradzką*. Deklaracja zawierała cele współpracy, w których przede wszystkim wyróżniono integrację ze strukturami euroatlantyckimi. Założeniu Grupy Wyszehradzkiej przyswiecała zbieżność kierunków polityki zagranicznej, bliskość geograficzna oraz podobieństwo doświadczeń historycznych. Grupa Wyszehradzka składa się z czterech państw, tj. z Polski, Węgier, Czech oraz Słowacji, dlatego nazywana jest również Czwórką Wyszehradzką (Wach 2010). W trakcie spotkania premierów państw stron Grupy Wyszehradzkiej 5 października 1991 roku w Krakowie ustalono sferę współpracy w ramach organizacji. Współpraca państw miała dotyczyć m.in. polityki zagranicznej, transportu, gospodarki, ochrony środowiska i nauki. Owocem spotkania w Krakowie była tzw. *Deklaracja Krakowska* podpisana 6 października 1991 roku, której przedmiotem była wzajemna liberalizacja handlu. Deklaracja Krakowska stała się podwaliną powołanego do życia 1 marca 1993 roku Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (dalej: CEFTA). Warto zauważyć, że współpraca wyszehradzkiej premierów koncentrowała się przede wszystkim na problematyce uzyskania członkostwa krajów-stron Grupy w strukturach euroatlantyckich. Warto wspomnieć, że współpraca w ramach Grupy Wyszehradzkiej była bardzo osłabiona. Kwestia zróżnicowania poziomu rozwoju ze względu na wprowadzenie gospodarki wolnorynkowej powodowała obawy co do możliwości integracji europejskiej. Zróżnicowanie rozwoju doprowadziło do naturalnej rywalizacji między członkami Grupy Wyszehradzkiej, dlatego pojawiały się stanowiska zaprzeczające możliwości kontynuowania integracji w ramach Grupy. Spotkania w latach 1994-1998 odbywały się sporadycznie, nie skupiano się na rozwoju współpracy poza już wyznaczone wcześniej sfery. Ponowny rozkwit współpracy nastąpił w 1998 roku. Podstawy współpracy okazały się na tyle niepodważalne, że udało się zażegnać dotychczasowe problemy i rozpocząć nowy etap. Rok 2002 udowodnił zdecydowanie wszystkich sygnatariuszy, by poważnie wypełnić podjęte zobowiązania zawarte w deklaracji. Osiągnięcia Grupy Wyszehradzkiej wzbudziły duże zainteresowanie wśród innych państw regionu, które już w tym okresie wyraziły chęć przystąpienia do niej. Wewnętrzna polityka Grupy nie wskazywała jednak na chęć jej formalnego rozszerzenia, a na wzmocnienie istniejących i dobrze funkcjonujących mechanizmów i struktur (Herman 2001). Wewnętrzne mechanizmy wzbogacano o ustanowienie rotacyjnej, rocznej

prezydencji Grupy. Każdorazową kadencję prezydencji w czerwcu zamyka szczyt premierów współpracy wyszehradzkiej, w ramach którego dokonuje się podsumowania działań i wyznacza nowe cele. Ważną rolę odgrywają również resorty spraw zagranicznych czterech państw. Zadaniem resortów jest koordynacja działań podejmowanych w ramach współpracy wyszehradzkiej. Funkcją Narodowych Koordynatorów Grupy pełnią dyrektorzy departamentów terytorialnych ministerstw spraw zagranicznych w każdym z krajów. Warto zauważyć, że Grupa Wyszehradzka nie posiada żadnych rozbudowanych struktur. Składa się jedynie z Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego powołanego w 2000 roku. Siedzibą Funduszu jest Bratysława. Dzięki jego powołaniu udało się utworzyć w 2002 roku Wyszehradzki Fundusz Stypendialny. W ramach Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego udało się w dużej mierze zrealizować wspólne przedsięwzięcia Grupy na polu kultury, edukacji i wymiany młodzieży.

Grupa Wyszehradzka jest przede wszystkim bardzo efektywną organizacją, której priorytetowym celem jest integracja Polski, Czech, Słowacji i Węgier. Jednym z największych sukcesów Grupy było wypracowanie atrakcyjnej pozycji na tle innych państw kandydujących do członkostwa w UE (Gawron-Tabor 2013). Najbardziej atrakcyjną reklamą w ramach UE stała się dopracowana wspólnota interesów, bliskość geograficzna i kulturowa, wynikająca z przynależności do tego samego regionu (Sadecki 2013). Przed Grupą Wyszehradzką pojawiło się zatem zobowiązanie kontynuowania promocji naszego regionu w ramach struktur UE. Ważne jest zatem podjęcie działań promocyjnych w krajach członkowskich UE, aby tworzyć wizerunek Grupy Wyszehradzkiej jako państw będących regionalną wspólnotą o wyraźnej tożsamości kulturowej i społecznej. Rozwój Grupy Wyszehradzkiej przejawia się również w poszerzonej współpracy Grupy Wyszehradzkiej z innymi państwami. Grupa Wyszehradzka może pochwalić się podjęciem wspólnej inicjatywy z Ukrainą, Chorwacją, Słowenią i Litwą, a także z krajami Europy Zachodniej, w tym z krajami Beneluksu. Grupa Wyszehradzka współpracuje również z krajami skupionymi w Radzie Nordyckiej. Silna pozycja Grupy Wyszehradzkiej ma swoje oparcie w sąsiedztwie z państwami Europy Wschodniej, z którymi łączy ją silne stosunki społeczne, gospodarcze oraz historyczne. „Dzięki temu państwa grupy Wyszehradzkiej mają praktyczne możliwości odegrania szczególnej roli tak w tworzeniu zasad polityki Unii Europejskiej, wobec tego obszaru, jak i w jej realizacji. Rozszerzenie UE wymusza bowiem konieczność wypracowania założeń współpracy Unii z krajami, które staną się jej sąsiadami na wschodzie, tj. z Federacją Rosyjską, Białorusią, Ukrainą i Mołdawią” (<http://www.europakarpat.pl/index.php/pMenuId/8/pDocId/138/pCmd/1/2017>).

Kolejna rocznica założenia Grupy Wyszehradzkiej

Piętnastego lutego 2017 roku mieliśmy zaszczyt obchodzić 26 rocznicę założenia nieformalnego związku państw, jakim jest Grupa Wyszehradzka. Komentatorzy wydarzenia, m.in. J. Gluzy, twierdzą, że „obecna współpraca w ramach V4 nabrała sporego znaczenia i ma realny wymiar, choć na przestrzeni 26 lat zdarzały się okresy, gdy współpraca nie przebiegała najlepiej” (<http://www.tvp.info/29082244/26-rocznica-powstania-grupy-wyszehradzkiej/2017>). No obchodach 26 rocznicy podkreślano rolę Grupy Wyszehradzkiej

jako swoistego czynnika równoważącego politykę UE. W obliczu wzrastających zmian wewnętrznych w UE Grupa Wyszehradzka jest platformą dla wszystkich czterech państw, by wspólnie dbać o swoje interesy. Od 2016 roku Prezydencję w Grupie Wyszehradzkiej sprawuje Polska, już w lipcu 2017 roku Grupie Wyszehradzkiej będą przewodniczyć Węgry. Należy jednak pamiętać, że bez względu na sprawowanie przywództwa, celem Grupy Wyszehradzkiej jest umacnianie kontaktów pomiędzy społeczeństwami państw członkowskich, a także kwestie związane z ich bezpieczeństwem.

Podsumowanie

Grupa Wyszehradzka po 26 latach funkcjonowania zyskała niepodważalnie istotne znaczenie na gruncie polityki zagranicznej, nie tylko na terenie regionu, ale również w ramach wewnętrznej polityki w Unii Europejskiej. Spójne stanowiska państw członków Grupy Wyszehradzkiej są oparte na tożsamer kulturze oraz doświadczeniach historycznych, co ma bezpośrednie przełożenie na jakość funkcjonowania Grupy. Pomimo trudności wynikających z wprowadzenia gospodarki wolnorynkowej, czy też stania się naturalnym konkurentem w okresie ubiegania się o członkostwo w UE Grupa Wyszehradzka trwała w realizacji zobowiązań wynikających z deklaracji. Jednolity głos Europy Środkowej będzie lepiej słyszany w UE, wspólne stanowisko 65 milionów obywateli stanowi siłę, z którą należy się liczyć. Grupa Wyszehradzka jest idealnym miejscem rozwoju dla Polski, w którym będzie można starać się o zaskarżenie przychylności podobnych nam kulturowo państw europejskich, by móc wspólnie realizować nowe przedsięwzięcia. Właśnie dbałości o taki rozwój powinniśmy sobie życzyć.

Źródłem finansowania badań i artykułu były środki własne autorki.

Bibliografia

- Gawron-Tabor K., (2013) *Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej w procesie integracji europejskiej w latach 1989-2009*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Herman M., (2001) *Grupa Wyszehradzka. Narodziny, rozwój, perspektywy*, Polski Przegląd Dyplomatyczny nr 2.
- <http://scan.lex.pl.015e98vr05a6.han.amu.edu.pl//monitory/2015/1455159.pdf?fromHistory=false> [27.02.2017].
- <http://www.europakarpat.pl/index.php/pMenuId/8/pDocId/138/pCmd/1> [27.02.2017].
- http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europa/grupa_wyszehradzka [26.02.2017].
- <http://www.tvp.info/29082244/26-rocznica-powstania-grupy-wyszehradzkiej> [28.02.2017].
- <https://www.mos.gov.pl/aktualnosci/szczegoly/controller/detail/News/news/polityka-klimatyczna-i-bioroznorodnosc-tematami-24-spotkania-ministrow-srodowiska-podczas-v4/> [26.02.2017].
- Sadecki A., (2013) *Grupa Wyszehradzka – środkowoeuropejski przykład współpracy regionalnej*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej nr 11.
- Uchwała nr 173 z dnia 22 września 2015 roku w sprawie ustanowienia „Programu Wsparcia Bezpieczeństwa Regionu 2022”, Dz.U.M.P. z 2015 r. poz. 1019 tom 1.
- Wach A., (2010) *Znaczenie oraz rola Grupy Wyszehradzkiej w latach 1991-2007*, Słupskie Studia Historyczne nr 16.

